

ФОРМОТВОРЧІ ЧИННИКИ ТА СКЛАДОВІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ

FORMAT FACTORS AND COMPOSITION OF REGIONAL INDUSTRIAL POLICY

УДК 332.146

Ліба Н.С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу Мукачівський державний університет

Голубка Я.В.

к.е.н., старший викладач кафедри обліку і оподаткування та маркетингу Мукачівський державний університет

Liba Natalia

Mukachevo State University

Golubka Yaroslav

Mukachevo State University

У статті розкрито класифікацію характеристик, що використовується під час визначення понять «регіон» та «регіональна політика». Обґрунтовано, що регіональна промислова політика – це частина регіональної політики, об'єктом впливу якої є промисловий комплекс регіону. Метою статті є обґрунтування формотворчих чинників та складових регіональної промислової політики, оцінювання впливу визначених чинників на кількісні та якісні характеристики розвитку економіки регіону. Сформовано формотворчі чинники регіональної промислової політики, якими є спрямованість на ефективне управління регіональним розвитком; урахування об'єктивних процесів, що відбуваються в промисловості; реалізація інтересів держави стосовно регіонів. Визначено, що регіональна політика є системою заходів щодо комплексного розвитку регіону, стимулювання покращення його соціально-економічних параметрів та забезпечення сталого розвитку.

Ключові слова: регіон, регіональна політика, регіональна промислова політика, промисловий комплекс регіону, економічний розвиток.

В статті раскрыта классификация характеристик, которые используются при

определении понятий «регион» и «региональная политика». Обосновано, что региональная промышленная политика – это часть региональной политики, объектом воздействия которой является промышленный комплекс региона. Целью статьи является обоснование формирующих факторов и составляющих региональной промышленной политики, оценивание влияния этих факторов на количественные и качественные характеристики развития экономики региона. Сформированы формирующие факторы региональной промышленной политики, которыми являются направленность на эффективное управление региональным развитием; учет объективных процессов, происходящих в промышленности; реализация интересов государства касательно регионов. Определено, что региональная политика является системой мер по комплексному развитию региона, стимулированию улучшения его социально-экономических параметров и обеспечению устойчивого развития.

Ключевые слова: регион, региональная политика, региональная промышленная политика, промышленный комплекс региона, экономическое развитие.

The structure of the economy is characterized, as a rule, by certain proportions, expressing the ratio of interconnected parts of a single whole – the economy of the country. The article describes the classification of characteristics used in determining the concepts of “region” and “regional policy”. It is substantiated that regional industrial policy is a part of regional policy, the object of influence of which is the industrial complex of the region. The main objective of the article is to substantiate the forming factors and components of regional industrial policy, to assess the influence of certain factors on its quantitative and qualitative characteristics of the region’s economic development. Forming factors are formed. Regional industrial policy: focus on effective management of regional development; account of objective processes occurring in industry; realization of the interests of the state in relation to the regions. It is determined that regional policy appears as a system of measures for integrated development of the region, stimulation of improvement of its socio-economic parameters and ensuring sustainable development. Regional industrial policy is an integral part of national policy and correlates with the latter as a partiality to the general. At the same time, regional industrial policy has its own special, inherent only to it, specific characteristics and limitations. It is formed, in particular, in view of the directions and rates of socio-economic development of the region; the structure and volume of its industrial complex; the volume and size of his budget; characteristics of the internal competitive environment; features of the ecological situation, resource potential, as well as taking into account its own investment policy. The components of regional industrial policy are formed and adjusted under the influence of the following main factors: the direction for effective management of regional development; account of objective processes occurring in industry; realization of the interests of the state in relation to the regions. The purpose, task, type and tools of regional industrial policy are changing under the influence of changes in the constituent parts of the national industrial policy, socio-economic situation at the regional level, factors of the environment.

Key words: region, regional policy, regional industrial policy, regional industrial complex, economic development.

Постановка проблеми. Структура економіки характеризується, як правило, за допомогою визначених пропорцій, що виражають співвідношення взаємозалежних частин єдиного цілого, а саме економіки країни. Найважливішими питаннями структурної політики в макроекономічному аспекті є, по-перше, аналіз та вибір напрямів впливу на формування співвідношень між темпами росту різноманітних галузей економіки; по-друге, визначення впливу зрушень у галузевій та територіальній структурі виробництва на економіку загалом і врахування цих питань під час прийняття управлінських рішень. Цілеспрямоване регулювання цих співвідношень покликане забезпечити динамічну рівновагу всіх структур-

них елементів, що впливають на економічний розвиток [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню змісту понять «регіон» та «регіональна промислова політика» присвячені праці таких вчених-регіоналістів, як З. Варналій [7], М. Долішній [1], М. Некрасов, П. Алампис, С. Дорогунцов, В. Керецман, А. Добринін, В. Поповкін, А. Мельник [5; 6], М. Маниліч, І. Школа.

Аналіз наукової літератури та чинної нормативно-правової бази, присвяченої розвитку регіонів України свідчить про існування суттєвих розбіжностей у визначенні змісту означеного поняття, формулюванні мети та завдань регіональної політики. Крім того, процес формування практичних

рекомендацій ускладняється у зв'язку з відсутністю єдиних підходів до обґрунтування основних управлінських заходів та методики їх вжиття.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування формотворчих чинників та складових регіональної промислової політики, оцінювання впливу визначених чинників на її кількісні та якісні характеристики розвитку економіки регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для всебічного осмислення теоретичних засад формування та реалізації регіональної промислової політики, а також досвіду зарубіжних країн у забезпеченні єдності загальнонаціональних та регіональних інтересів необхідно уточнити сутність понять «регіон», «регіональна політика», «регіональна промислова політика».

Більшість науковців схиляється до застосування нормативних категорій під час визначення поняття «регіон». Натомість у сучасній економічній системі зростає роль об'єднання територіальних одиниць на основі тотожних економічних або соціальних характеристик.

Регіон – це складна система, яка може ідентифікуватися переліком характеристик, запропонованих на рис. 1.

Класифікація ідентифікаційних характеристик дає змогу зробити висновок щодо переважання в системі ідентифікації саме аналітичних категорій, які не пов'язані з адміністративним поділом економічної системи. Найбільш типовим, на нашу думку, є розмежування за принципами єдності виробничого, людського, сировинного потенціалу.

Більшість запропонованих підходів в основу визначення об'єкта поняття закладають певну територіальну належність, тобто виокремлення території з особливими географічними параметрами, що визначена географічними кордонами

(табл. 1). Ці підходи обмежують можливості оцінювання ефективності районування з економічної точки зору. Оцінювання параметрів економічної системи щодо її приналежності до певної території обмежує можливості пошуку найбільш ефективного варіанта районування. В умовах поглиблення інтеграційних та глобалізаційних процесів, коли географічні та територіальні характеристики втрачають свою актуальність, на нашу думку, територіальний підхід до визначення змісту поняття «регіон» втрачає свою актуальність. Територіальна приналежність може виступати лише ознакою, що доповнює, в процесі економічного районування.

Більш актуальним з економічної точки зору є підхід, за якого під регіоном розуміють економічну систему, що формується під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Наявні в межах цієї системи зв'язки організаційного, виробничого або соціального характеру дають змогу виокремити регіон у складний територіально-економічний комплекс.

Останніми роками термін «регіональна політика» міцно вкоренився в економічному лексиконі, хоча досить часто його вживають спонтанно, не заглиблюючись у зміст, часто ототожнюючи з регіональним управлінням, регіональним розвитком тощо.

Ототожнення цих понять, на нашу думку, є недоречним, оскільки поняття «регіональна політика» є більш широким і включає як складову регіональне управління задля стимулювання регіонального розвитку. Крім того, на нашу думку, неправильним буде виокремлення як складових регіональної політики економічну, соціальну тощо. В сучасних умовах ефективний розвиток регіону у всій багатогранності підходів до визначення

змісту цього поняття, унеможливорює виділення як найбільш вагомого лише одного з аспектів регіонального розвитку. Важливим є комплексний підхід до питання формування складових регіональної політики.

Саме поняття «політика» є багатограним та різноплановим незалежно від того, про яку саме політику йдеться: економічну, технічну, соціальну, освітню. Особливістю регіональної політики є необхідність врахування історичних, природно-кліматичних, соціально-етнічних особливостей розвитку певних територій та країни загалом.

Регіональна політика є системою заходів щодо комплексного розвитку регіону, стимулювання

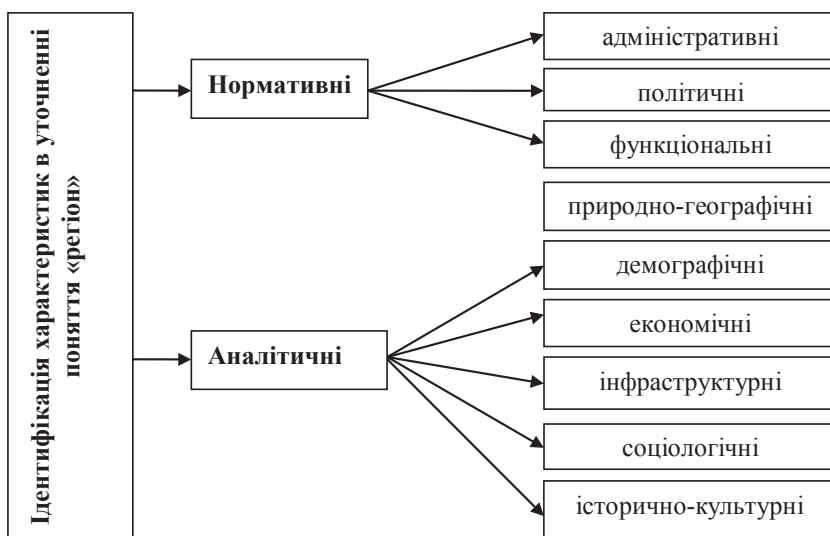

Рис. 1. Класифікація характеристик, що використовується під час визначення поняття «регіон»

Джерело: сформовано авторами

Узагальнення підходів до визначення поняття «регіон»

Підхід	Характеристика	Автори
Територіальний	Регіон як територіально-просторова одиниця.	Б. Хорєв, Ф. Кожурін, М. Чумаченко.
Політичний	Регіон як область політичного простору, що відрізняється особливою політичною організацією та (або) наявністю особливою політичного інтересу.	В. Ребкало, Л. Шкляр.
Політико-правовий	– Регіон як територіальна основа організації органів публічної влади; – регіон як територіально-політична система.	В. Борденюк, Т. Татаренко.
Адміністративний	– Регіон як вища (найбільша) АТО держави, що має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет; – регіон як управлінська система, наділена відповідною компетенцією.	С. Романюк, Л. Зайцева, І. Котляров, А. Липко, К. Миско.
Економічний	Регіон як територіально спеціалізована, адміністративно окреслена частина економіки країни, що характеризується єдністю та цілісністю відтворюваних процесів та управління.	В. Воротін.
Соціальний	– Регіон як соціально-територіальна спільнота, що характеризується локалізацією єдиних суспільних відносин, соціальною спільністю людей; – регіон як співтовариство людей з виробленими упродовж тривалої історичної еволюції механізмів відтворення, груповою ідентичністю, правовими та етичними нормами.	Я. Щепанський, В. Литвин.
Культурно-етнічний	Регіон як частина території країни з певними відмінностями природно-кліматичних умов життєдіяльності, історії етнічного складу населення, мови, культури, релігії та інших факторів, що в процесі взаємодії набувають інтегративного, системного характеру та відображають своєрідність означеної території.	Я. Верменич, М. Пірен, С. Саханенко.

Джерело: сформовано автором за [4]

покращення його соціально-економічних параметрів та забезпечення сталого розвитку.

Більш конкретизованим поняттям щодо визначення об'єкта регіональної політики є регіональна промислова політики. Аналогічно до попереднього поняття категорію регіональної промислової політики не можна оцінювати лише з економічної точки зору.

Регіональна промислова політика – це частина регіональної політики, об'єктом впливу якої є промисловий комплекс регіону. Мета регіональної промислової політики полягає у забезпеченні збалансованого в територіальному вимірі та сталого розвитку промислового комплексу регіону на основі економічної самостійності його основних складових.

Її основні інструменти спрямовані на забезпечення формування відповідних відтворювальних процесів на рівні комплексу та забезпечувальних галузей; зменшення територіальних диспропорцій у промисловому комплексі; узгодження тенденцій розвитку комплексу із загальнодержавними пріоритетами; забезпечення відповідності тенденцій розвитку промислового комплексу вектору соціально-економічних, екологічних та інших процесів на рівні регіонів; розвиток міжрегіональної виробничої кооперації.

Складові регіональної промислової політики формуються та корегуються під впливом таких основних чинників, як спрямованість на ефективне управління регіональним розвитком; урахування об'єктивних процесів, що відбуваються в промисловості; реалізація інтересів держави стосовно регіонів.

Тип регіональної промислової політики визначається типом розвитку промислового комплексу, а саме тенденцією змін його основних показників. Теоретично можна виділити асиметричний, гармонійний та нейтральний типи розвитку промислового комплексу.

Асиметричним є такий тип розвитку промислового комплексу регіону, що передбачає існування значної диференціації в тенденціях розвитку окремих промислових підприємств регіону або окремих адміністративно-територіальних одиниць. Окремі частини промислового комплексу регіону у зв'язку з існуванням певних переваг або за рахунок сприятливих умов займають пріоритетні позиції та покращують показники розвитку протягом певного періоду. Водночас існують території або промислові підприємства, тенденції розвитку яких мають негативний характер. За цього типу розвитку промислового комплексу регіону метою регіональної промислової політики має бути усунення наявних диспропорцій шляхом вжиття системи селективних заходів.

Під час гармонійного розвитку розрив між показниками розвитку різних елементів промислового комплексу регіону з часом скорочується. За цих умов мета регіональної промислової політики, а спрямованість її основних інструментів змінюється. Відбувається перехід від селективних інструментів впливу до стимулюючих, надається перевага ринковим методам саморегуляції розвитку, а характер промислової політики з активної змінюється до підтримуючої.

Нейтральний тип розвитку промислового комплексу регіону характеризується відсутністю

позитивних або від'ємних тенденцій у розвитку комплексу протягом значного проміжку часу. Цей тип може визначати як депресивний період у розвитку промислового комплексу, так і скорочення потенційних його можливостей у зв'язку зі впливом несприятливих чинників зовнішнього або внутрішнього середовища. За цих умов метою регіональної промислової політики є активізація процесів на рівні комплексу та корегуючий вплив на основні чинники, що спричиняють негативний вплив.

Кожний тип розвитку промислового комплексу не може бути визначений як позитивний чи негативний, а погіршення чи покращення ситуації може слугувати стимулом пошуку нових можливостей розвитку того чи іншого підприємства [2, с. 398].

Регіональна промислова політика повинна бути побудована індивідуально з урахуванням типу регіону, видів господарюючих суб'єктів, критеріїв вибору пріоритетних галузей промислового виробництва, ступеня державної дії та інших чинників.

Регіональна промислова політика спрямована на вирішення проблем розвитку промислового комплексу регіону та супутніх галузей, а також комплексу питань, пов'язаних із трансформацією структури промислового виробництва, вдосконаленням територіальної організації виробництва, раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу, охороною навколишнього середовища [3, с. 218]. Важливими є питання організаційної структури промислового комплексу; процеси,

пов'язані з приватизацією та роздержавленням підприємств комплексу; вирішення демографічних та соціальних проблем; питання формування та підтримування відповідного стану об'єктів інфраструктури тощо.

Отже, узагальнюючи проведене дослідження, можемо зробити висновок, що під регіональною промисловою політикою розуміють управлінську діяльність, спрямовану на вирішення економічних, соціальних та екологічних питань розвитку промислового комплексу регіону в контексті досягнення загальнодержавних цілей (рис. 2).

Узагальнення наукових підходів дає змогу констатувати, що регіональна промислова політика базується на таких засадах:

1) вона є складовою державної промислової політики та ґрунтується на її правовій основі;

2) її формування та реалізація здійснюються з урахуванням особливостей територіального та соціально-економічного розвитку регіону;

3) мета, завдання, тип та інструменти регіональної промислової політики змінюються під впливом зміни складових загальнодержавної промислової політики, соціально-економічної ситуації на регіональному рівні, чинників зовнішнього середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Регіональна промислова політика є невід'ємною складовою загальнодержавної політики та співвідноситься з останньою як частковість до загального. При цьому регіональна промислова політика має

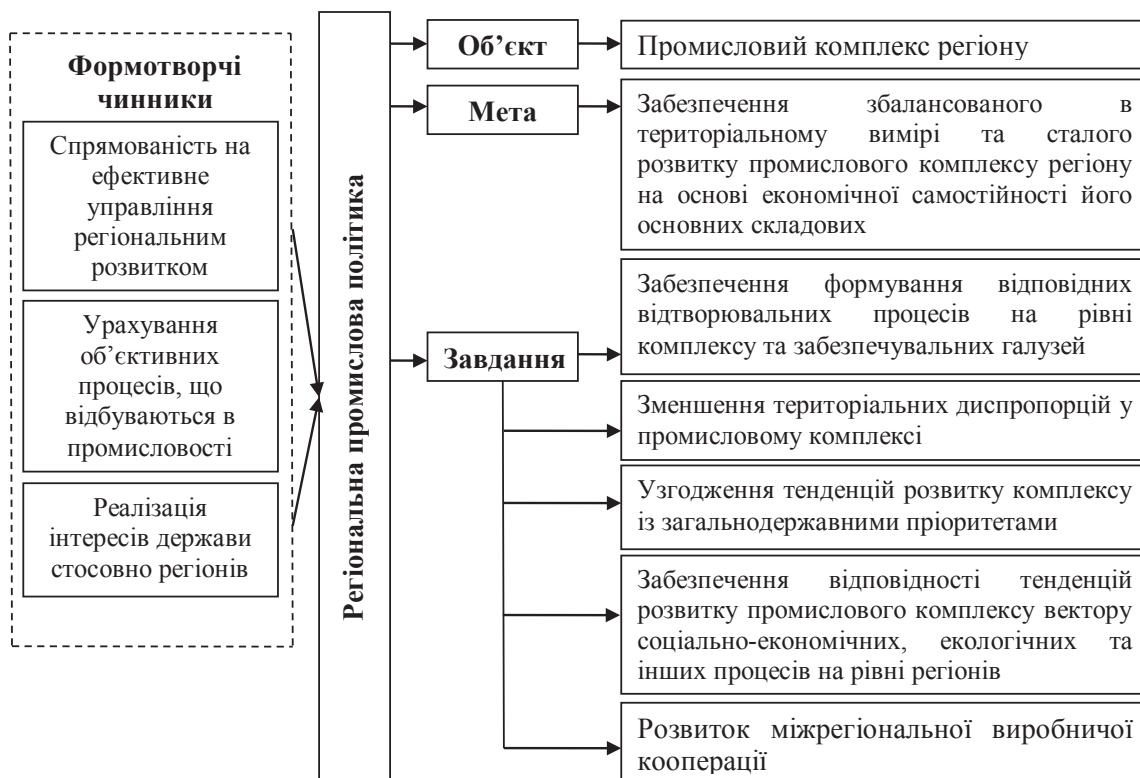

Рис. 2. Формотворчі чинники та складові регіональної промислової політики

Джерело: сформовано авторами

свої особливі, притаманні лише їй, специфічні характеристики й обмеження. Вона формується, зокрема, з огляду на напрями та темпи соціально-економічного розвитку регіону; структуру та обсяги його промислового комплексу; обсяги й розміри його бюджету; характеристики внутрішнього конкурентного середовища; особливості екологічної ситуації, ресурсного потенціалу, а також з урахуванням власної інвестиційної політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Данилишин Б.М. та ін. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів. Черкаси : ЧДТУ, 2006. 315 с.
2. Керецман В. Регіональний розвиток як предмет державного регулювання. *Вісник НАДУ. Регіональне управління та місцеве самоврядування*. 2003. № 4. С. 397-401.
3. Макогон Ю., Ляшенко В., Кравченко В. Региональные экономические связи и свободные экономические зоны : учебник. Донецк : Альфа-пресс, 2004. 544 с.
4. Малиновський В. Концептуалізація поняття «регіон». *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 4. С. 163-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_4_22 (дата звернення: 25.04.2019).
5. Мельник А. Асиметрія структурного розвитку регіонів України та її соціально-політичні наслідки. *Інститут регіональних досліджень НАН України*. 2014. С. 54-66.
6. Мельник А. та ін. Механізми реалізації регіональної структурної політики : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 343 с.
7. Варналій З.С. та ін. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія. Київ : Знання України, 2005. 498 с.
8. Сторчеус О. Механізми реалізації регіональної промислової політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 14. С. 73-77.

REFERENCES:

1. Danylyshyn B., Chernyuk L., Fashchevs'kyi M., Danylyshyn B.M. (ed.) (2006). *Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku rehioniv* [Socio-economic problems of regional development]. Cherkasy : ChTTU (in Ukrainian).
2. Keretsman V. (2003) *Rehioal'nyy rozvytok yak predmet derzhavnoho rehulyuvannya* [Regional development as a subject of state regulation]. *NAPA Bulletin: Regional Governance and Local Government*, no. 4, pp. 397-401.
3. Makohon Yu., Lyashenko V., Kravchenko V. (2004). *Rehional'nye ekonomycheskiye svyazy y svobodnye ekonomycheskiye zony* [Regional economic relations and free economic zones]. Donetsk : Alfa Press (in Russian).
4. Malynovs'kyi V. (2012) *Kontseptualizatsiya ponyattya "rehion"* [Conceptualization of the concept "region"]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrayiny* [Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine] (electronic journal), vol. 4, pp. 163-170. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_4_22 (accessed: 25 April 2019).
5. Mel'nyk A. (2014) *Asymetriya strukturnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny ta yiyi sotsial'no-politychni naslidky* [Asymmetry of the structural development of the regions of Ukraine and its socio-political consequences]. *Institute for Regional Studies, National Academy of Sciences (NAS) of Ukraine*, pp. 54-66.
6. Mel'nyk A., Lavriv L., Vasina A.; Mel'nyk A. (ed.) (2015) *Mekhanizmy realizatsiyi rehional'noyi strukturnoyi polityky* [Mechanisms for the implementation of regional structural policy]. Ternopil : TNEU (in Ukrainian).
7. Varnaliy Z., Mokiy A., Novikova O., Romanyuk S., Chuzhykov V.; Varnaliy Z. (ed.) (2005) *Rehiony Ukrayiny: problemy ta priorytety sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku* [Regions of Ukraine: Problems and Priorities of Socio-Economic Development]. Kyiv : Knowledge of Ukraine (in Ukrainian).
8. Storcheus O. (2010) *Mekhanizmy realizatsiyi rehional'noyi promyslovyi polityky* [Mechanisms for Realization of Regional Industrial Policy]. *Investments: practice and experience*, no. 14, pp. 73-77.